

JS 1712 – ROMANTISK RENDEZVOUS

Klassisk torsdag 4

Felix Mendelssohn
1809-1847

Sagan om den sköna Melusina, uvertyr

10'

Tjugofyra år gammal var Felix Mendelssohn redan en europeisk berömdhet, både som tonsättare, dirigent, administratör och salongslejon. 1833 hade han rest till Düsseldorf för att vila upp sig och för att få komponera i lugn och ro – och för att njuta av teater och opera.

Det var under den här tiden han skrev uvertyren 'Sagan om den sköna Melusina', och om dess tillkomst berättar han i ett brev till sin likaså komponerande syster Fanny: "Jag skrev uvertyren till en opera av Conradin Kreutzer som jag nyligen hörde på Königstädterteatern. Uvertyren, jag menar Kreutzers, spelades två gånger, och jag tyckte mycket illa om den, liksom resten av operan..." Uvertyren 'Den sköna Melusina' är alltså Mendelssohns alldeles privata alternativa uvertyr till en opera av Kreutzer. Han hade inga som helst planer på att skriva själva operan, vilken för övrigt bygger på en berättelse av Grillparzer.

Det är romantisk musik, men det är inte programmusik på det sättet att man i detalj kan följa handlingen i berättelsen. Här finns bara vissa stämningar och antydningar som har med Melusina att göra. Nog kan man tänka sig att den inledande klarinetten porträtterar Melusina själv, och nog kan den maskulina musik som därefter följer karaktärisera hennes man, riddaren.

Handlingen är ett hopkok på många ständigt återkommande sagomotiv: den sköna Melusina förvandlas en dag mot slutet av varje vecka till sjöjungfru. Melusinas man har dyrt och heligt lovat att inte bekymra sig om hustruns regelbundna försvinnanden – men den mänskliga svagheten, svartjukan och misstänksamheten tar överhanden och en dag följer han efter henne och omfamnar henne just i förvandlingsögonblicket. Därefter är hon dömd att för evigt leva ett liv som sjöjungfru.

Johannes Brahms
1833-1897

Serenad nr 2 för orkester A-dur op 16

30'

Allegro moderato

Scherzo: Vivace

Adagio non troppo

Quasi menuetto

Allegro: Rondo

Mellan 1857 och 1859 var den unge Johannes Brahms anställd som pianolärare och körledare vid furstehovet i Detmold. Detta var hans första musikaliska anställning, och han skulle senare inte vara så intresserad av att vara anställd, utan levde som fri konstnär. Hos fursten hade han i alla fall gott om tid att ägna sin tid åt studier av Mozarts och Haydns partitur och dessa satte djupa spår när han 1858 började skriva en Nonett, som han fullbordade och uruppförde i Hamburg året därpå.

Redan innan uruppförandet hade han bestämt sig för att skriva om hela verket för orkester. Det blev sedan typiskt för Brahms att han sällan visste vad ett påbörjat verk skulle ta vägen. En påbörjad symfoni kunde bli en konsert, en pianosonat kunde bli en stråkkvartett. Materialet levde sitt eget liv. Men genom att framföra nonetten skaffade han sig sådana erfarenheter att han kunde fullborda omarbetningen redan året därpå. Resultatet blev den

tjugofemåriga Brahms allra första orkesterverk – Serenad nr 1 i D-dur op 11. Förmodligen drömde han, som alla andra tonsättare vid denna tid om att komponera en symfoni. Det var det fruktade mandomspövet. Men för honom tog det verkligen emot. Han hade Beethovens bistra porträtt på väggen framför skrivbordet, och han tvingades söka sig fram. Han frågade sig vem som skulle kunna skriva en symfoni efter detta geni. Första steget blev att skriva ännu en serenad, men denna gång redan från början planerad för orkester. Det skulle dröja till 1877 innan Brahms fullbordade sin första symfoni.

Men redan i sin andra serenad, från ca 1860, lyckas Brahms mycket tydligare sätta sin personliga prägel. Det är ett mjukt lyriskt, men ambitiöst, verk i fem satser med en egenartad beslöjad orkesterklang, framkallad av en stråksektion som helt saknar violiner. Det var ett djärvt grepp, men han lyckades fånga en drömsk karaktär som speglar mästarens mognad. Han har lämnat sin Sturm-und-Drang-period, och blivit en självständigt tänkande mästare.

Den första satsen saknar inte humor och det ungdomliga scherzot är hållet i klassisk stil. Adagiot kontrasterar med sina utbrott av svårmod och förtvivlan. Även de återstående satserna knyter an till kontrasterande traditionell serenadstil. Vad är då skillnaden mellan en serenad och en symfoni? Satserna i en serenad är lösligare kopplade till varandra, medan en symfonis satser är bundna till varandra i ett fastare tematiskt grepp, där också tonarterna binder dem samman. Beträktade som fristående verk kan satser från en serenad eller en symfoni knappast skiljas åt. Möjligen är en serenadsats ofta lättsammare. Men Brahms visar alltid ett gediget allvar, även om han ler.

Stig Jacobsson